

13205

huy.

2069
Բ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԵԱՆԻ ԵՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՅՈՎՈՆՆԻՍԻԱՆԻ.

ՆԱԽԱԳԻԾ

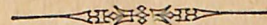
ԱԶԳԱՅԻՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ը. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

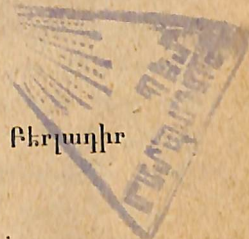
Գ Բ Ե Յ

Արսէն վարդ. Ղլսնեան
հրատարակչի և ղրկողի.

13205

ԸՍԳՈՒ
«Տրուդ» Ս. Գ. Բերկալիս
1917

13205

Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

1.

1906 թվի յունւարին եղաւ ներկայ մեր գործի առաջին հրատարակութիւնը, որ, ինչպէս մենք էլ խոստովանել ենք, թերութիւններ ունէր: Երկրորդ հրատարակութեան մէջ կաշխատենք այդ թերութիւններէից խուսափել, երակէր ունենալով այն հանգամանքը, որ ազատ պետութեան մէջ ազգային-եկեղեցական կեանքը չի կարող կաշկանդուի:

Եկեղեցին խղճի գործ է, ու իբր այդիսին, նա ազատ պիտի լինի նոցա համար, որոնք կուզենան համախմբուել նրա շուրջը: Եկեղեցին իբր մի հիմնարկութիւն, չի կարող անկերպարան լինել, որքան և նա ազատ լինի: Ահա այդ կազմակերպութիւնը մենք անւանում են ազգային-եկեղեցական միութիւն, որ ունենալու է իր մարմինները:

Այդպիսի մարմիններ են 1) Ազգային ժողով և կենդրոնական խորհուրդ. 2) Թեմական ժողով և թեմական խորհուրդ. 3) Գաւառական ժողով և գաւառական խորհուրդ. 4) Ծխական համայնք և ծխական հոգաբարձութիւն: Ազգային ժողովի և կենդրոնական խորհուրդի մէջ մտնում է եկեղեցու հոգևոր գլուխը՝ Կաթողիկոսը, թեմական ժողովի և խորհուրդի մէջ թեմական առաջնորդը, գաւառականի մէջ՝ առաջնորդական փոխանորդը, եթէ կայ

այդպիսին, ծխական հուգարարձութիւնը աշխարհիկ է: Այս կազմակերպութիւնը պատմական զարուար անցեալ ունի:

Կաթուղիկոսն, իբր ընտրովի պաշտօնեայ, գործում է ազգային եկեղեցական սահմանադրութեան հիմունքներով: Նոյնն է և թեմերում առաջնորդների մասին: Էլ չեմ ասում վնասակար և բիրտօկրատիկ այն հիմնարկութիւնների մասին, որ Սինոդ և Կոնսիստորիայ են կոչւում: Այդտեղ կենդանարար ոչինչ չէք տեսնի, այլ միայն ձև և մեռած տառ: Ժողովրդի առաջ հոգևոր իշխանութիւնն ամենից շատ վաթկարեկել է այդ հիմնարկութիւնների պատճառով: Այդ բոլորին պիտի վերջ տալ: Այդ հիմնարկութիւնները պէտք է ստանան ազգային բնոյթ և գործին՝ ընտրովի մարդկանցով:

Ազգային եկեղեցական կազմակերպութիւնն արդէն պատրաստի ինտալտուէ, պէտք է նրանից օգուել, նրան բոլորովին ազգայնացնել և աշխարհականացնել, որպէսզի նրա զուտ աշխարհիկ դառնալն արդէն ժամանակի խնդիր լինի: Ազգային եկեղեցական համայնական-ծխական կազմակերպութիւնը իր մանր միաւորական սկզբունքով դեմոկրատիկ մի կազմակերպութիւն է, նա պէտք է դառնայ մեր ապագայ քաղաքական կազմակերպութեան հիմքը: Այդ մանր աւտոնոմ համայնական մարմիններն այժմ իբր ծխական համայնք, իրար միացած՝ պիտի կազմեն գաւառական, ապա նահանգական-թեմական և ապա համազգային կենդրոնական միութիւն:

Յտելով կարելի է յիշել, որ ողապրութեան այս օրերում, Էջմիածնի հրատարակած «Թեմական ժողովների ժամանակաւոր հրահանգ»-ը պարզ աղացոյցներ է տալիս, որ այդ հրահանգը կազմողները բաւականաչափ պարզ բժրոնադրութիւն չունին ոչ միայն մեր ազգային համայնական-թեմային կազմակերպութեան բնոյթի այլ նա և ժա-

մանակիս ոգու և պահանջների մասին: Այդ հրահանգով ժողովրդի իրաւունքն իր առաջնորդ ընտրելու գործում հասցնում է ամենացածր չափերի, առաջ քաշելով առաջնորդական քառանուն մի ցանկ: Այդ ձևն ստեղծել էր ցարիզմը, նոյն ձևն ուզում են պահել թէև «ժամանակաւոր», նաև այժմ: Թեմն ընտրում է միայն մի առաջնորդ, Բեաւրկում է շարեիք, ամենից շատ Բեւսացոյն էլ պէտք է ընտրւած հաշուել: Ժողովրդի ընտրութեամբ առաջնորդութեան կոչւողին Կարուղիկոսը պէտք է միայն ընդունէ:

Այստեղ մենք ակնարկեցինք այդ Էջմիածնեան Հրահանգի միայն այդ գլխաւոր պահատութիւնը: Գա որոշ մտայնութեան և հոգեկան որոշ աշխարհի արդիւնքն է: Այստեղ, իհարկէ, տեղ չէ կանգ առնել այդ հրահանգի այլ պահատութեան վրա, բայց չեմ էլ կարող շտեղծել, որ այս օրերում Էջմիածնի անուանով այդպիսի մի անմշակ և անկատար գործ հրապարակ նետելն ինձ ցու պատճառեց: Ամեն մարդ ամեն բան հասկանալ չի կարող, դրա համար էլ, այդպիսի մի գործի պիտի հրաւիրէին մասնագիտական կրթութիւն սննցեցներ: Մեզ թւում է, թէ թեմական ժողովներն առաջնորդական ընդրութեան այդ անտեղի և ազգային աւանդական կարգերը ժխտող, ընտրիւիների ցուցակի հաստատման ձևը կարուկ կմերժեն, և կընտրեն մի առաջնորդ:

2.

Նախընթացի մէջ մենք յաճախ գործածեցինք ազգային միութիւն, Համազգային ժողով և այլն բաներ, որոնք կարող են, անբացատրելի մնալով, մեր միտքը չպարզել և թիւր հասկացութիւնների տեղիք տալ:

Այս նախագիծը վերաբերում է միայն ռուսահայերին, ուստի և նա համազգային բնոյթ չունի և չի կարող համա-

ղըսնական ժողով և խորհուրդ, թեմական ժողով և խորհուրդ, և այլն—որ սահմանելու են ուստահայերի համար ուստահայերի սահմանադիր ժողովի կողմից, պարտադիր են միայն մեզ համար: Թիւրքիայ հայերն ունեն իրենց ազգահին սահմանադրութիւնը, ճիշտ է, նա խիստ դեմոկրատիք կառուցւածք է, բայց այնուամենայնիւ մի բան է, մի լաւ սկիզբն: Ինչ իրաւունքով որ մենք մեզ համար կարող ենք սահմանել, նոյն իրաւունքով էլ նոքա պէտք է օրինադրեն իրենց համար: Նոյնն է և պարսկահայերի, ամերիկահայերի և այլ երկրներում գտնուածները նկատմամբ:

Այն, ինչ կարող ենք մենք իրացնել մեզ համար, և թոյլատրելի է մեր պետական օրէնքներով, դա կարող է ընդունելի չլինի հայկական մի այլ հատուածի աէքութեան հիմնական օրէնքներով: Սրանից պարզ է, մեր ամեն հատուած պիտի և կարող է ունենալ իր ներքին աւտոնոմ իրաւրից տարրեր կարգեր և սահմանադրութիւն:

Մենք համազգային բնոյթ իրող միայն մի հիմնարկութիւն ունինք, դա եկեղեցու միութիւնն է, որ մարմնաւորում է հայրապետութեան մէջ: Մեր Կաթողիկոսը, այդ տեսակետից, մի ներքին կամ ձեռական կապն է հայկական բոլոր հարւածներէ համար:

Մենք պիտի ուժ տանք այդ կապին, նրա չուրջն առաջ պիտի բերենք մի համազգային մարմին, ուր մասն պիտի ունենան հայ բոլոր հատուածների ներկայիչները: Դա տարբեր կլինի Էջմիածնի կենդրոնական խորհրդից ու նրանից բարձր: Մենք ուժ պիտի տանք Հայրապետութեանը մինչի այն ժամանակ, երբ արդէն հնարաւոր կլինի համազգային գլու աշխարհիկ մի մարմնի և ազգի ներկայացուցչական մի հեղինակաւոր ինստիտուտի առաջ գալը: Քանի մենք այդ չունենք, աշխատելով հարգերձ, որ այդ ձեռք բերենք, օգուտներ պատմական աւանդներով

մեզ հասած ու այժմ գործող այդ կապից՝ Հայրապետի ներկայաշահան ֆունկցիաներից: Զի կարելի ասել, որ դա ընէր հիմունքներ չունի իր մէջ. միայն թէ այդ համազգային բնոյթ ունեցող ինստիտուտը դնել առողջ պայմանների մէջ, որոշ շրջանակում, առանց անձնական հայեցողութեան տենդենցների:

Կատարելիք գործողութիւնների և ձեռնարկութիւնների բովանդակութիւնը պիտի լինի ազգի կամքը, Կաթողիկոսը պիտի լինի ազգի ձեռնարած կամքի և ցանկութիւնների արտայայտիչը: Ազգի կամքը թելադրող այդ մարմինը մենք ենթադրում ենք. այսպէս.—Թիւրքիայի հայերն ընտրում են 3, Ռուսահայերը 3 անձն. և պարսկահայերից 1-ը. այդ անձերը կարող են լինել այնտեղի և այստեղի կենդրոնական խորհուրդների անդամներից: Իսկ եթէ հնար լինի մի համազգային ժողով գումարել, ու այդ ժողովով ընտրել տալ համազգային կենդրոնական վարիչ խորհուրդը, դա կլինէր ամենացանկալին:

Յամենայն դէպս, պետք է անպատասխանատու խումբակցութիւնների և անհատների գործունէութեանը վերջ տալ:

3.

Զոտ Խոսարկութիւն կարող է վերցնել կենդրանի խնդիրը: Եթէ պատմականը նշանակութիւն ունենայ՝ այն ժամանակ ազգային կենդրոնական խորհուրդը պիտի լինի Էջմիածնում. եթէ մտաւոր կեանքը պիտի վերցնել իբր չափ, հապա գերակշռութիւնը Թիֆլիսի կողմն է, իսկ եթէ աշխարհագրական դիրքն է խնդիրը լուծողը, այն ժամանակ առաւելութիւնը Երևանինն է: Նա նախապատուութիւնը կտայի Էջմիածնին, յօգուտ դրա խօսում է պատմական անցեալը: Այս խնդիրը լուծողը կենդրոնական երկրորդ ժողովն է, որին և պէտք է սպասել:

Նախագծիս մէջ չէ յիշած, թէ կենդրոնական խորհուրդը ինչպէս պիտի գործէ, խնդիրը վերաբերում է, ի հարկէ, նրա պարբերական գումարումներին: Այդ կարևոր կէտը պիտի որոշէ կենդրոնական ժողովը, որ միաժամանակ և լինելու է սահմանադիրը:

Ամուսնական խնդիրները մենք կանոնների ենք վերածել, հիմք ունենալով մեր ազգային ժողովների կանոնները—Ջահապիւմանի (447 թւի) Պարտաւի (768 թւի): Անկասկած է, որ այդ խնդիրները քաղաքացիական համապետական իրաւունքին են վերաբերում, այնտեղ էլ իրենց ձեւաւորութիւնը կստանան: Քանի գեւ այդ չկայ, քանի գեւ պտակն եկեղեցական է, ուտարի և անհրաժեշտ է զբաղեց կարգաւորութիւնը. վերջ պէտք է տալ այն ողբալի, հակասական, անձնական հայեցողութեամբ այդ խնդիրները անօրինելու բոլոր ձեւերին և տիրապետող դրութեանը:

Այս նախագիծն, անշուշտ, պակասութիւններ չառունի, դրա համար էլ սա միայն նախագիծ է, անհատական ենթադրութիւնների և մտորումների ծնունդ. Ջատ ուրախ կլինեմ, որ կենդրոնական ժողովը կարողանար մշակել մի շատ աւելի կատարեալ գործ, ու մեր համայնական խնդիրները լուծելու աւելի լաւ մի ներքին կանոնադրութիւն:

4.

Խօսելով ընտրութեան մասին, չենք տեսել, թէ առաջնորդութեան և փոխանորդութեան թեկնածուներ ուրքեր կարող են լինել: Բայց մենք ենթադրում ենք, որ ոչ մի արդիւն չկայ և չպիտի լինի, եթէ ժողովրդի ընդլուծեամբ արժանաւոր քահանաներ առաջնորդութեան և փոխանորդութեան պաշտօնների կոչւին: Այլ կերպ ասած, վարչական պաշտօնները կուտակրօն հոգեւորականութեան

մօնօպօրիան չպիտի լինի: Այս նախագծի մէջ ահա չէր կարող ըսնել նա և մի շատ կարեւոր խնդիր. դա այլի քահանաների ամուսնանալու խնդիրն է: Երբ 1906 թւին մամուլի մէջ առաջին անգամ այս տողերը գրողը հարց բարձրացրեց և այդ խնդրի լուծման կանոնական կարգերի մի համառօտ ուսումնասիրութիւն աւելց, այնուհետեւ շարք զխմումներ եղան Խրիմեան Հայրիկին: 1907 թւին ուղեցան մի ելք գտնել, ու փոխանակ ուղիղ ճանապարհ ընտրելու, զիմեցին խնդրի լուծման մի միջոցի, որ հենց իր մէջ պարունակում էր մերժման ազատութիւնը: Գիմումն եղաւ առաջնորդների, պատրիարքների, կրօնական ժողովի ուր վերակշռում են կուտակրօնները, և հարցումն, թէ արդեօք թոյլատրելի է այրի քահանաների ամուսնանալը: Հարցն ուղղւած է ամուսնութիւնը ժխտող հիմնարկուներիցայնիւններին—եպիսկոպոսներին, վարդապետներին, որոնք պատասխանեցին «ոչ»:

Այստեղ նա և յիշելու է, որ պէտք է լուծել զգեստի խնդիրը: Հոգեւորականի ներկայ զգեստը անելու է պաշտօնական միայն եկեղեցում հագնելու:

Կարեւոր է նա և ծէսերը կրճատելու խնդիրը և պարտաւորական ժամատացութիւնը՝ չարաթ երեկոյեան, կիրակի առաւօտեան և ճաշին անելով սահմանափակել:

5.

Առանց յիշել մտքերի, հարկադրւած եմ նաեւ մի շարք խորհրդածութիւններ անել, երակեալ ունենալով այն իմաստութեան, թե «*de la ressemblance aux idées*»:

Նախ այն հակասութիւնը, որ կայ Հայրապետական ազգային 7-ի կոնգրակի և նրա հետ ուղղւած «ժամանակաւոր հրահանգի» մէջ:

նրա ազատարար պատմական ձևերին, որ գրանի տակ էր գրել արաքելին ճնշող հանգամանքների շնորհիւ, հրահանգը հիմնապէս հակասելով և ժխտելով հայրադեպական Կոնգակին նոր, աւելի կաշկանդող ձևեր է սահմանում առաջնորդական ընտրութեան գործում:

Մինչև Կոնգակն իմաստաբեամբ ուղում է կեանքի մեջ վերակենդանացնել ժողովրդի ազատ անկաշկանդ կամքը՝ իր գործերը անօրինելիս: Ժամանակաւոր հրահանգ կազմողները, երեկ այն մոլար կործիքի են, կամ այն երջանիկ ինքնախաբեկութեան մէջ, որ եթէ օտար գրւանը ներկին ազգային գոյներով, ու նրան մկրտեն հայութեան աւագանում, դա արդէն բաւական է: Մինչ գեռ խնդրը անունը փոխելու մէջը չէ, ազգային անունն և գոյնը չեն կարող հմայք տալ գրւանին, նա միշտ էլ ճշնշման ե միահեծանութեան էմբլէմն է. ահա դա է էականը, դա պիտի հասկանալ:

Թէ չէ կոնգակը ազատութեան մասին է խօսում, հրահանգն այդ ազատութիւնը դնում է միապետական խիտ շեշտած նեղ շրջանակի մէջ:

Ներկրորդ.—Պատմութիւնը գրւում է վաւերագրերով: Ինչքան էլ էջմիածնում շտրեն Խրիմեան հայրիկին և ժողովրդասէր ու ազնիւ Իգմիրեանին, այդ մեր լաւագոյն Կաթողիկոսներէց երկուսին, այնու ամենայնիւ նորա, որոնք խմբագրել են աղբիւրի 7-ի հայրադեպական կոնգակը, և ժամանակաւոր հրահանգը—այսինքն գրւանն ու նրա խորհրդակիցները, Խրիմեանի և Իգմիրեանի պէս պատմական անձնաւորութիւնների համեմատութեամբ, շատ են փոքր, շատ են մանր անյայտութիւններ:

Յուել կարելի է և խորապէս վշտանալ, որ մոռացման են տւել Խրիմեան հայրիկի 1906 թւին աւած կոնգակը, որի մէջ հայ ժողովուրդը կոչւում էր «Տէր ու Տնօրէն» լինելու իր գործերին: Եւ դա, գիտէք, ցարիզմի ժա-

մանակ էր, մոռանում են, որ Խրիմեանն առաջին անգամ 'ի կեանս կոչեց թեմական ժողովներն ու խորհուրդները, որ նրա ժամանակ առաջին անգամ առաջնորդական պաշտօնների ընդլայնի լինելու հիմքը դրեց: Մոռանում են, որ Իգմիրեանի օրով գործում էին թեմական ժողովներն ու խորհուրդները, որ Իգմիրեանն էր Ստոլպլինի դէմ մաքաւում իր ժողովրդի իրաւունքների համար, թեմական խորհուրդներին, եկեղեցու մէջ ընտրական սկզբունքի լայն կիրառութեան համար: Արդ, այդ բոլորից յետոյ ինչպէս կարելի է մի պատմական ակա հրատարակել, առանց նախընթաց մօտ ժամանակաց պատմական արդէն գէպքերին արժանաւոր հարկ տալու: Կոնգակ գրողները պէտք է պնդային, որ նոր կոնգակն աւելի արժէք կունենար, կլինէր աւելի խոր մտածւած պատմական մի վաւերագիր, եթէ նրա մէջ արժանաւոր տեղ բռնէին վերջին 10 տարւայ մաքաւումների և պատմական ակտերի վերլուծումը:

Պէտք է պիտալ և 'ի նկատ ունենալ, որ հեռաւոր միտքն անգամ չափինք քննադատելու հայրապետին: Մենք վերցնում ենք խնդիրներն արատաւոր, ընդունելով, որ կայ մի գիւան, մի խորհրդակցութիւն, որ գրւում է հայաւապետական կանգակներ, կարգադրութիւններ և այլն, և տպա համապատասխան զեկուցմամբ անցկացնում: Դա կառավարչական ձև է. ու այն բոլորն, ինչ գուրս է գալիս և հրատարակւում պատշաճաւոր ստորագրութեամբ, դրա համար պատասխանատու է և քննադատելի՝ վարչութիւնը և ոչ գլուխը: Յարկմի ժամանակ անգամ ծանր քննադատութեան էին ենթարկւում կայսեր ստորագրութեամբ դուրս եկած կառավարչական ակտերը: Պարզ է, քննադատութիւնը վերաբերում կատարած ակտին, նրա պիտանիութեանը և վնասակարութեանը և ոչ պետական ակա ստորագրող անձին անձնապէս: Մեր երակէտն էլ սա է. մենք քննադատում ենք հայրապետական գիւանը և

ներա շուրջն համախմբուող անձանց, ու գանուժ, որ նրանց վերաբերմունքը գէպի Խրիմեանն ու նամահաւանդ Իզմիր-լեանը, թշնամական վրէժխնդրական է զրա համար էլ խիստ դատապարտելի, ու դա ըէալ հիմունքներ ունի, առանց զրգապատճառների չէ: Բաւական է վերցնենք կենդրոնական ժողովի շուրջն յարուցած պայքարն, ու Իզմիր-լեանի կաթուղիկոսութեան պատմութիւնը: Դէմքերը, թէ և շատ փոքր, մանր, սակայն շատ պարզ են:

Կարող էինք և ապրիլի 7-ի կոնգակի բովանդակութեան, կամ արտայայտութեան ձեւերի մասին դիտողութիւններ անել: Թող ընթերցողը կարգա Խրիմեանի 1906 թի կոնգակը և համեմատէ պատմական նոր աղաի հետ. որքան պարզութիւն նպատակների մէջ երբ Խրիմեանն ասում է ժողովուրդ չայոց դու «Տէր և անօրէն» ետ, եկ, ստեղծագործիր:

Խրիմեանն այլ կերպ ասել չէր կարող, և այն մարդիկ, որոնք խմբագրել են այդ կոնգակը, անկախ այն բանից, որ իրենք էլ այլ կերպ չէին կարող մտածել, բայց Խրիմեանին այլ բովանդակութեան թուղթ չէին էլ համարձակի ներկայացնել. զրա համար էլ նա՝ Խրիմեան էր:

Խրիմեանն այլ կերպ չէր կարող, բայց մեր ներկայ չայրապետը կարող էր այլ կերպ, բայց սրա համար նրա շուրջը պիտի լինէին այլ մտղիկ, քան նոքա, որոնք կադմուժ են Դիւան և նրան կից խորհրդակցութիւն:

Ձենք կարող լուռ անցնել նաեւ մի խիստ կարեւոր հանգամանք.—Ապրիլի 7-ի կոնգակը տալիս է կանանց ընտրական իրաւունք. շատ գեղեցիկ: Միթէ՞ դա նոր է. չէ՞ որ Խրիմեանի կոնգակը կայ այդ առթիւ, և այն էլ առաջին անգամ մեր պատմական կեանքում պաշտօնապէս ընդունւած այդ մեծ հայրապետից. չէ՞ որ կանանց ընտրելու և ընտրւելու իրաւունքը նոյն խի գործել է մեր

մէջ մի շարք տարիներ. չէ՞ որ մենք ունեցել ենք նոյն խի Թիֆլիսում կին հոգաբարձուներ: Ինչպէս կարելի է այդպիսի խոչոր մի պատմական աղա մոռանալ, անտես անել: Այդպիսի վերաբերմունք արդէն թոյլատրելի չէ:

25 ապրիլի 1917 թ.

Բագու:

Ա. ԲԱԼԵՔ ԿԱՐԿԱՊԵՏ ՂԱՏԵԱՆ.

ՆԱԽԱԳԻԾ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ ՍՈՇՄԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Հայ ժողովուրդը Ռուսաստանում իր ազգային ծխական գործերը կառավարելու և այդ կազմակերպութիւնը սահմանելու համար զիմում է պատմական անցեալով սրբազարծաժ ձեերին: Սահմանողը աւելն ու անօրէնն ազգային ժողովն է, որ ընտրում է ընդհանուր, հաւասար (երկսեռ), անմիջական և դադանի քէարկութեան միջոցով բայց որպէսզի փոքրամասնութեան ձայնն էլ ազգային ժողովի մէջ արտայատուի, գրանց պէտք է աւելացնել նաեւ ընտրական պրօպօրցիօնալ ձեւը: Այսինքն եթէ 100 ընտրող կայ, 60 հասարակական մի հոտանքի, 20-ը մի և 20-ը մի ուրիշ, ու պիտի ընտրեն 5 պատգամաւոր, արդարութեանը պահանջում է, որ մեծամասնականները միայն ստանան 3 մանդատ միայն, իսկ փոքրամասնական իւրաքանչիւր հոտանք՝ մի մի մանդատ:

Երկսեռ բնակչութեան իւրաքանչիւր 10—15000 հոգու ընկնում է մի պատգամաւոր: Թեմերը բաժանում են կամ ընտրական շրջանների, կամ նայելով ազգաբնակչութեան թւին, նախապէս որոշում է իւրաքանչիւր թեմի պատգամաւորի թիւը ու կատարում ընտրութիւնը: Ընդրութիւնը կատարւում է կամ կուսակցութեանց նախընթաց համաձայնութեամբ կազմաւած թէկնածուների ցուցակով և կամ՝ մանդատները արւում են ընդրութեան ելքից յետոյ, երբ տեղերի բաշխումը կատարւում է իւրա-

քանչիւր կուսակցութեան ստացած ձայների պրօպօրցիայով: Ի հարկէ, նախապատուութիւնը պէտք է աւալ վերջին ձեւին, որն և ընդունւածն է. ընդրողների համար պարզ պիտի լինի, որ ընդհանուր, հաւասար, անմիջական և գաղանի քէարկութեան ժամանակ ընդրութիւնը ժողովով չի լինում, այլ իւրաքանչիւր ընդրող գալիս իր քէն տալիս ու գնում է: Ժողովներ, ընդրական պայքար և պրօպօգանդայ լինում է նախ քան քէն տալը: 20 տարին լրացած իւրաքանչիւր հայ ունի ընդրելու և ընտրելու իրաւունք:

Ազգային ժողովը գումարւելուց յետոյ, որ իր առաջին գումարման ժամանակ լինելու է և սահմանադիրը, մենք ենթադրում ենք, որ նա ազգի կամքն արտայայտող հետեւալ հիմունքներն է ընդունելու:—

1. Ազգային ժողով, իրը սուսահայոց ազգային ներկայութիւն և կենդրոնական խորհուրդ, իրը գործադիր մարմին:

2. Թեմային ժողով կամ նահանգական ժողով, որ ընտրւում է թեմի կողմից, և քեմական խորհուրդ,

3. Գաւառային ժողով և խորհուրդ,

4. Շրջանային ժողով եւ խորհուրդ,

5. Համայնական-ծխական ժողով եւ ծխական հագարծուրիւն:

Հայ եկեղեցին վայելում է պետութեան բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիների հետ գոյութեան հաւասար ազատութիւն:

Իր դուանական, ծխական և հագիւր-վարչական խնդիրներում կառավարւում է ազգային ժողովների կանոնների համաձայն:

Հայ ժողովրդի հոգեւոր պէտքերի կատարումը գրւում է նրա նախապետութեան վրա: Նախապետութեան մէջ իւրաքանչիւր անգամ ընդունւում է ընտրական հիմունքներով:

Ազգային ժողովը հրաժարում է Ամենայն հայոց հայրապետը կենդրոնական խորհրդի նախընթաց որոշման համաձայն:

Հայ հոգևորականները քաղաքական և քրեական գործերի համար ենթակայեն մարմնաւոր իշխանութեան դատին:

Վանքերը, եկեղեցիները և եկեղեցական ծխական հաստատութիւններն ունին սեփականութեան իրաւունք պետութեան մէջ ընդհանուր հիմունքներով:

Հայ ազգային բոլոր հաստատութիւնների շարժական և անշարժ գույքը կազմում է ազգային ընդհանուր սեփականութիւն:

Հայ եկեղեցու հոգևորականութիւնը, այն բոլորի համար, որ վերաբերում է նրա զուտ հոգևոր պարտիքներին, գտնուում է միայն իւր ազգային իշխանութեան վարչութեան տակ և նրանից կախումն ունի:

Ազգի գործերի ծայրագոյն ղեկավարն Ամենայն հայոց Կաթողիկոսն և ազգային կենդրոնական խորհուրդն:

Հայոց եկեղեցու դարաւոր սովորութեան համաձայն, ծայրագոյն պատրիարք կաթողիկոսն ընտրւում է ազգի ներկայիչների ընդհանուր ժողովով:

Հայրապետի մահից անմիջապէս յետոյ կաթողիկոսական տեղակալի նախագահութեամբ էջմիածնական Կենդրոնական խորհուրդը: Նշանակւում նոր ընտրութիւն, որ տեղի է ունենում կաթողիկոսի մահից չորս ամիս յետոյ:

Հայրապետի ընտրութիւնը կատարւում է ս. էջմիածնի Մայր Տաճարում:

Պատգամաւորների ժողովը. բոտ դարաւոր սովորութեան հայ եկեղեցու, ընտրւում է միայն մի կաթողիկոս, որի մասին հայրապետական տեղակալը պաշտօնապէս հաւորդում է այն պետութիւններին, ուր հայ թեմեր կան:

Ընտրւած կաթողիկոսն օծումն ընդունելուց առաջ, երգւում է հաւատարիմ մնալ հայաստանեայ եկեղեցու դաւանութեանը, աւանդութիւններին և ժողովներով սահմանւած կանոններին:

Կաթողիկոսն եթէ սրեւ կերպ դրժի իր երգմանը նա պատասխանատու է ընտրող ազգի առաջ, որ դատից յետոյ նրան կարգաւոյժ է անում սահմանւած կարգով:

Հայրապետին դատի ենթարկելու համար գումարւում է հայ ազգի ներկայիչների արտակարգ ընդհանուր ժողով:

Հայրապետի մահից յետոյ կենդանական խորհուրդը ցուցադրում է կաթողիկոսի անձնական գույքը: Գտնւում է ազգային սեփականութիւն:

Էջմիածնի կենդրոնական խորհուրդի մասին.

Ռուսոց աւելութեան սահմաններում գտնւած հայ ժողովրդի ազգային-եկեղեցական բոլոր գործերի ընդհանուր կառավարութիւնը գտնւում է էջմիածնի կենդրոնական խորհրդի իրաւասութեան տակ:

Կենդրոնական խորհրդի անդամները, թւով 23 ընտրւում են ռուսաստանի 11 հայկական թեմերից 4 տարե ժամանակով: Այդ թւի մէջ քաղաքներից Թիֆլիսն ընտրւում է 4, Բագուս 2, Երևանը 1 և Ալեքսանդրապոլն 1 անդամ:

Իւրարանչիւր մեռած կամ հրաժարւած անդամի անդ ընտրւում է, նախ քան ամբողջ խորհրդի կազմի լիազօրութեան ժամանակի լրանալը, նոր անդամ: Ընտրւում է այն թեմը, որի ներկայիչը որ է հեռացած անդամը:

Կենդրոնական խորհրդին ենթարկւում են ռուսահայոց ազգային եկեղեցական բոլոր գործերը:

1-509
13205

Էջմիածնի կենդրոնական խորհուրդը գործերի բար-
ձր կառավարութեան համար բաժանուում է երեք կողմ-
ախալ խորհրդներ—Ուսումնարանական, Դատաստանական
և Տնտեսական:

Առանձին խորհուրդների որոշումների և նրանց ան-
դամների գործողութիւնների դէմ բողոքներ արւում են
կենդրոնական խորհուրդին:

Կենդրոնական խորհրդի որոշումները ներկայացնում
են Ամենայն Հայոց Հայրապետի հաստատութեանը, վեր-
ջինս չհաստատելու տէպքում նոյն խնդրի վերաքնութեան
և նոյնպիսի վճռի յանգելու դէպքում, կենդրոնական խոր-
հրդի որոշումը Հայրապետի համար պարտադիր է:

Կենդրոնական և Թեմական խորհուրդների անգամ-
ները իրենց պաշտօնի նկատմամբ գործած յանցանքների
համար, որ նախատեսուած են պետական օրէնքներով, են-
թարկւում են քաղաքական իշխանութեան դատին:

Թեմական առաջնորդների եւ խորհուրդների մասին:*)

Պետութեան մէջ հայ ժողովրդի ազգային եկեղեցա-
կան գործերի կառավարութեան համար կազմւում է 11
թեմ—Երեւանի, Թիֆլիսի, Ալեքսանդրապոլի, Բագուի, Գան-
ձակի, Ղարսի, Ղարապաի, Հիւսիսային Կովկասի Հաշտար-
խանի, Նոր-Նախջևանի և Անդրկասպեան երկրի:

Երեւանի թեմին պատկանում են, Երեւանի, Նոր-Բա-
յազիտի, Հին-Նախջևանի, Վաղարշապատի, Սուրմալուի և
Ջարուր-Գարալուսեակի գաւառները. Թիֆլիսին՝ Թիֆլիսի,

*) Ժամօթումիւն.—Առաջնորդական թեկնածու կարող են
լինել ինչպէս եպիսկոպոսներ և վարդապետներ, այնպէս էլ
քահանաները նոյնն է և փոխանորդների մասին:

Լոռիի, Գորիի, Սուրամի, Ախալքալաքի, Ախալքալաքի և
Թելաւի գաւառները, Գուլստիի նահանգը և Բաթում ու
Փոթի քաղաքները. Ալեքսանդրապոլին՝ Ալեքսանդրապոլի
գաւառը Արարանը. Ղարսին՝ Ղարսի նահանգը, Բագուին՝
Բագուի նահանգը, Լէւքօրանի և Նուխու գաւառը. Գան-
ձակին՝ Գանձակի, Ղաղաթի, Սգնաթի գաւառները և Զա-
քաթալայի չրջանը: Ղարապաիին՝ Չուշի, Զիւանշիլի,
Ջիբրայիլի, Զանգեզուրի գաւառները. Հիւսիսային Կովկա-
սին՝ Հիւսիսային Կովկասը և Սուխումի չրջանը, Նոր-Նախ-
ջևանին՝ Բերաբարախայի նախկին թեմը և Հաշտարխանի՝
Ռուսաստանի արեւելեան նահանգները Սիւրիքը և Անդր-
կասպեան երկիրները՝ Անդրկասպեան ամբողջ չրջանը:

Թեմական առաջնորդներին ընտրում է թեմական
ժողովը հինգ տարի ժամանակով:

Ամենայն Հայոց Հայրապետը ընտրւած առաջնորդին
հաստատում և պաշտօնապէս տեղեկացնում պետական իշ-
խանութեան:

Խորաքանչիւր թեմ ունի իր թեմական խորհուրդը
10 անդամներով թեմական առաջնորդի նախագահու-
թեամբ որ ընտրւում են նոյն ձևով և 4 տարով:

Թեմական խորհրդի իրաւասութեան ենթարկւում են
1. ամուսնական և ամուսնալուծական խնդիրների վերջ-
նական լուծումը. 2. եկեղեցիների բարեկարգութիւնը. 3.
հաստատութիւն ծխական հոգաբարձութիւնների, ստորա-
դիր հիմնարկութեանց տարեկան հաշիւների և նախահա-
շիւների, 4. ստորադիր հաստատութիւնների գործունէու-
թեան վերահաստիքիւն, 5. քննութիւն և դատ պաշտօ-
նեաների դէմ բողոքների, 6. հազարացումիւն վարչու-
թեան գրողական գործի:

Թեմական խորհուրդները հաշուառ ևն Էջմ. կեն-
դրոնական խորհրդին:

Գաւառային կազմակերպութեան մասին.

Իւրաքանչիւր թէմ բաժանուում է 1—3 գաւառներին՝ իրենց ժողովով և խորհրդով:

Գաւառական խորհուրդներին ենթակայ են 1. նախնական հայեցողութիւն պաշտօնեաների գէմ բողոքներին, 2. ամուսնական հասուհատի խնդիրներին լուծումը, և ամուսնալուծական խնդիրներին նախնական քննութիւնը, 3. գործակալների հաստատութիւնը:

Գաւառական խորհուրդը և փոխանորդները ենթարկուում են թեմական խորհրդին:

Իւրաքանչիւր փոխանորդութեան մէջ գործում է շրջանի գաղութների մանկավարժական ժողովի և ծխական հոգաբարձութեան ներկայիչների ժողով:

Շրջանային խորհուրդը վարում է շրջանի գաղութներին բոլոր գործերը:

Վանքերի, վանականների և ամուսնաւոր հոգեւորականների մասին:

Վանքի միաբան ընդունում են միաբանութեան ընդհանուր ժողովի նախընթաց համաձայնութեամբ, 21 տարին լրացած անձինք:

Վանահօր ընտրութիւնը կատարում է միաբանութիւնը, իսկ այն վանքերում ուր միաբանութիւն չկայ, վանահայրերին ընտրում է ո. Էջմիածնի միաբանութեան ընդհանուր ժողովը:

Վանահայրերին հաստատում է պատրիարք կաթողիկոսը:

Վանականը զրկում է անշարժ կայք ունենալու իրաւունքից, իսկ իր արդար վատտակով ձեռք բերածը կարող է կտակով բարեգործական և ազգօգուտ հիմնարկու-

թիւնների թողնել: Այն դէպքում եթէ կտակ չէ թողնւած, մեռածի բոլոր կարողութիւնը հաշւում է սեփականութիւն այն վանքի, որի միաբանն օր գրւած է:

Վանքերին կից թոյլ է տրւում բանալ կրթական և այլ բարեգործական հաստատութիւններ:

Վանքերը հաշւաւոր են թեմական խորհուրդին:

Էջմիածնի վանքը կառավարում է վանական առանձին կանոնադրութեամբ:

Վանքի գործերի կառավարութեան համար միաբանութեան ընդհանուր ժողովը ընտրում է վանական խորհուրդ, բաղկացած եօթն անդամից 2 տարով. որին ենթարկւում են վանական բոլոր գործերը:

Էջմիածնի վանքը հաշւաւոր է Էջմիածնական կենդրոնական խորհրդին:

Էջմիածնի վանքի համար կաթողիկոսը եպիսկոպոսներ է ձեռնադրում միաբանութեան ընդհանուր ժողովի նախընթաց ընտրութեամբ և կենդրոնական խորհրդի որոշմամբ:

Էջմիածնի միաբանութեան ընդհանուր ժողովի իրաւունքն է ընտրել վանահայրեր, հովիտիմէի, Գայանէի, Չողակաթի վանքերի և Զուարթնոց եկեղեցու և աւագ լուսարար Մայր Տաճարի:

Հայաստանեայց եկեղեցու սովորութեան համաձայն ամուսնաւոր հոգեւորականներին ընտրում է ծխականների ընդհանուր ժողովը:

Պաշտօնեաները ապրում են այն եկամուտներով, որ նշանակում է նոցա ծխականների ընդհանուր ժողովը:

Ամուսնաւոր հոգեւորականների կարիքների համար թոյլտրւում իւրաքանչիւր թեմում հիմնել «հոգեւորականների սրբոց և այրեաց հոգաբարձութիւն», փոխառու խնայողական գրամարկոյներ և այլն որոնց կանոնադրութիւնը հաստատում է կենդրոնական խորհուրդը:

Այդ հիմնարկութեանց դէմ բողոքները տրւում են թեմական խորհուրդներին:

Կրթական հաստատութիւնների մասին:

Հայադատան մանկանց կրթութեան համար բացւում են ս. Էջմիածնում ձեմարան, իւրաքանչիւր թեմում միջնակարգ դպրանոցներ և իւրաքանչիւր եկեղեցուն կիծ ծխական դպրոցներ:

Էջմիածնի ձեմարանը և դպրանոցները կառավարւում են հաստատած կանոնադրութեամբ և ծրագրով:

Ս. Էջմիածնի ձեմարանը օգտւում է պետութեան բարձրագոյն դպրոցների իրաւունքներով և արտօնութիւններով: Նոյնն և թեմական դպրոցների համար:

ձեմարանը իր ներքին կեանքի խնդիրներում ևս կատարեալ ինքնավար հիմնարկութիւն է, և նթարկելով միայն կենդրոնական ուսումնական խորհրդի իրաւասութեանը:

Ընտրութիւնը վերատեսչի և տեսչի և ուսուցչապետների՝ կախած է ձեմարանի կողբգիայից և ներկայացւում ուսումնական փորձի հաստատութեանը:

ձեմարանի վարչութիւնը ամենայն տարի ներկայացնում է իր հաշիւն ու նախաճաշիւր Տնտեսական խորհրդի հաստատութեանը:

Թեմական դպրանոցի վարչութիւնը բաղկացած է հոգաբարձական խորհրդից, վերատեսչից և մանկավարժական խորհրդից:

Հոգաբարձական խորհուրդը բաղկացած է 6—12 անդամից:

Հոգաբարձական խորհուրդն ընտրւում է թեմական ժողովից չորս տարի ժամանակով:

Դպրանոցների վարչութիւնները ամենայն տարի ներկայացնում են հաշիւ թեմական խորհրդին:

Ծխական դպրոցները կառավարւում են ձխի ընտրած հոգաբարձութիւններով:

Վանական և եկեղեցական գոյի կառավարութեան մասին:

Վանական կալածների ընդհանուր կառավարութիւնը ղանւում է Էջմիածնի Տնտեսական խորհրդի ձեռքում:

Վանքերի և նրանց կից հիմնարկութիւնների և ս. Էջմիածնի ձեմարանի նախահաշով սրոշւած ծախքերը լրացնելուց յետոյ, վանական կալածների եկամուտի մնացորդը գնում է դպրոցական և այլ հաստատութիւնների ծախքերը ծածկելու համար:

I. Պատկի համար անհրաժեշտ պայմանների և արգելքների մասին:

Թոյլ է տրւում ամուսնանալ հարսնացուին 15 տարեկան և փեսացուին 18 տարեկան, բացառիկ դէպքերում թոյլ է տրւում մի տարիով պակաս:

Ամուսնանալու իրաւունքից զրկւած են խելագարները և հոգեկան հիւանդները:

Պատկի ժամանակ պահանջւում է երկու վկայի ներկայութիւն:

Թոյլ է տրւում ամուսնութիւն 1, կողմնադիւծ արեւնակիցների մէջ հինգերորդ աստիճանում. բացառիկ հանգամանքներում չորրորդ աստիճանում և խորհրդութեամբ հանդերձ չորրորդ աստիճանում. 2, խնամիրութեան երրորդ

առտիճանում. 3, հոգևոր արենակցութեան երկրորդ առ-
տիճանում: Ըստ այսմ թոյլ է տրւում առնել հօրեղբոր
թուանը, ինչպէս և բացառիկ դէպքում հօրաքրոջ, քեռու
և մօրքրոջ աղջկան, հօրից կամ մօրից խորդ հօրեղբոր,
հօրաքրոջ աղջկան, և այլն. 4, երկու եղբայր երկու քրոջ
կամ քոյր ու եղբայր՝ քոյր ու եղբոր. քենսն, անեքորդու
կնոջը հօրից և մօրից խորդ քրոջը և այլն. 5, եղբոր սա-
նիկին, հօր սանիկին, սանամօրը:

II. Ծանուցման մասին.

Իւրաքանչիւր պատկից առաջ լինում է ծանուցումն:
Դա լինում է նրանում, որ փեսացուի և հարսնացուի քա-
հանաները իրար ետեից երկու կիւրակէ եկեղեցու մէջ յայ-
տարարում են հարսնացուի և փեսացուի իրար հետ ամուս-
նանալու մտադրութեան, ճիշտ կերպով նոցա անունները,
հայրանունները, ազգանունները, կոչման, պաշտօնի կամ
տրհաստի և նոցա ծնողների բնակութեան տեղի մասին:
Արտակարգ դէպքերում ծանուցումը լինում է միայն մի
անգամ:

Ծանուցումից յետոյ, եթէ բոլորքն չեն յայտնի են-
թաղրելի պատկի մասին, քահանան պատկում է:

Եթէ ծանուցումից յետոյ պատկն ուշացել է տեղի
քան երեք ամիս, նա կօրցնում է իր ոյժը. պատկելու հա-
մար նոր ծանուցումն են անելու երկու անգամ:

Ենթադրելի պատկի մասին արգելքներ կարող են
յայտնել. 1, այն մարդիկ, որոնց համաձայնութիւնը պա-

կուելու համար պէտք է լինի. 2, այն մարդիկ, որոնք
ցանկացման մէջ յիշածներից մեկի կամ միւսի հետ կապ-
ւած են նախկին օրէնքով չլուծւած պսակով: Պարող են
արգելքներ յայտնել նաև կողմնակի մարդիկ:

Այդ տեսակ իւրաքանչիւր յայտարարութիւն կանգ է
առնել տալիս ծանուցումին և պսակի ծէսը կատարելուն,
մինչև որ նա չի ձանաչի անհիմն:

Ծանուցումն պարտաւորութիւն է մի շարաթւայ ըն-
թացքում չի ներկայացնի պարզ ապացոյցներ, որ ինքը
բոլորն արդէն ներկայացրել է շրջանային կամ թեմական
խորհուրդներին, քահանան շարունակում է ծանուցումը և
կատարում պսակը, եթէ այլ արգելքներ չեն յայտնի:

Եթէ պսակին հակառակողները յայտարարութիւն-
ները անհիմն դուրս կուգան, բոլորը մնում է անհետե-
անք, և խնդրատուն (բացառութեամբ ծնողների և որ-
դեկրողների) նայած պսակին հակառակելուն հետեւած
հանգամանքներին, կարող է զրա համար պատժել և
պսակողների զրանից առաջացած վնասների հատուցմանը
կատարարուել:

Եթէ պսակել ցանկացողներից մէկն ու մէկը ան-
յայտ են ծրական քահանային, նա պահանջում է պսակ-
ողից բաւարար ապացոյցներ կամ առնուադն երկու ար-
ժանահաւատ պատասխանատուութիւնն իրենց վրա առնող
վկանների վկայութիւն պսակողի ծագման մասին, կամ
այն մասին թէ նա իրաւունք ունի պսակելու թէ ոչ:
Եթէ նոքա չեն կարող ներկայացնել այդ տեսակ ապա-
ցոյցներ և վկայականներ, նոցա պսակելու մտադրութեան
մասին պէտք է երեք անգամ յայտարարել թեմական
համբաւարների մէջ, նշանակելով երկու ամիս ժամանակ

պոսակի դէմ արգելք յայտնելու համար, և յայտարարելով ծխական քահանայի անունը բնակութեան տեղը, որին նա գիմել է ծանուցումն անելու և պոսակելու մասին: Եթէ նշանակւած երկամսեայ ժամանակամիջոցում ոչոքի կողմից արգելք չի յայտարարուի, քահանան կատարում է պոսակը, նախապէս պահանջելով պոսակել ցանկացող իրեն անձանթօթ կողմից գրաւոր յայտնութիւն այն մասին, որ իր պոսակի մասին ոչ մի օրինական արգելք չկայ:

III. Ամուսնալուծութեան մասին.

Այն ամուսնութիւնները որ կապւած են պոսակի անթօթյառիկի աստիճանում կամ բռնի կերպով, ինչպէս և նախկին օրինական ձեռով չլուծւած պոսակի գոյութեան ժամանակ, ճանաչւում են անլուծելի:

Ամուսնութիւնը լուծելի է, եթէ ամուսիններից մէկը անհաւատարիմ է:

Եթէ ամուսիններից մէկը կամայականօրէն տարակալում է անյայտ կերպով երեք տարի շարունակ, եթէ արգելք կայ նրա գլխաւոր նպատակին—երեխայ բերելուն յետագայ դէպքերում. 1, երբ կողմներից մէկը յամառ կերպով, չնայած ծխական քահանայի յորդորներին, ամբողջ տարւայ ընթացքում հրաժարւում է ամուսնական պարտաւորութիւններ կատարելուց, նրա համար չունենալով բաւարար պատճառներ. 2, երբ կողմներից մէկը գիտմամբ արգելք է լինում յղիանալուն. 3, որ կողմներից մէկը ոչ

թէ իր տարիքի, այլ ուրիշ պատճառներով լիովին անընդունակ է կենսակցութեան, և այս (անընդունակութիւնը) անկարտթիւնը կար մինչև պոսակը կամ թէև առաջ է եկել նաև յետոյ, բայց ինքն է մեղաւոր: Այս պատճառով տակայն, ամուսնալուծութիւն խնդրել թոյլ է արւում՝ ամուսիններից մէկի ամուսնական կենսակցութեան մարմնական անկարթեան երկան զաւուց երկու տարի յետոյ:

Եթէ կողմներից մեկը վարակւած է անբուժելի վարակիչ և չափազանց զգելի հիւանդութեամբ, որը նա չունէր, կամ որը նա ծածկում էր մինչև ամուսնանալը:

Կողմներից մէկը խելացնոր է եղել կամ կատաղութիւն է գալիս վրան, և որ մտաւոր ընդունակութիւնները այդ կտրուաբար տեւում է տարուց աւելի և բժշկի վկայութեամբ առողջանալու յոյս չկայ: Այս դէպքում այն կողմը որ ամուսնալուծութիւն է պահանջում, պարտաւոր է նախապէս ազահովել տառապող կողմի ապրուստը, եթէ այդ վերջինը չունի իր սեփական բաւարար կարողութիւն:

Եթէ կողմներից մէկը բոլորովին փշացած վարք ունի, և մինչև այն աստիճան ենթակայ է արբեցութեան, անմիտ վատնելու կամ անբարոյականութեան, որ ամբողջ կարողութիւնը փշանում է, բայց այն ժամանակ միայն, երբ նրան ուղղելու համար ձեռք առած բոլոր միջոցները մնում են անարդիւն:

Վատ վարակեցողութիւնը, միացած հայհոյանքի, ծեծի կամ այլ զգալի վիրաւորանքների հետ, անմեղ տառապող կողմին տալիս է ամուսնալուծութեան իրաւունք, եթէ ամուսիններին հաշտեցնելու բոլոր ջանքերը և նոյն իսկ ժամանակաւոր անջատումը կլինին անօգուտ:

1, եթէ կողմներից մէկը չար ղետաւորութեամբ թու-

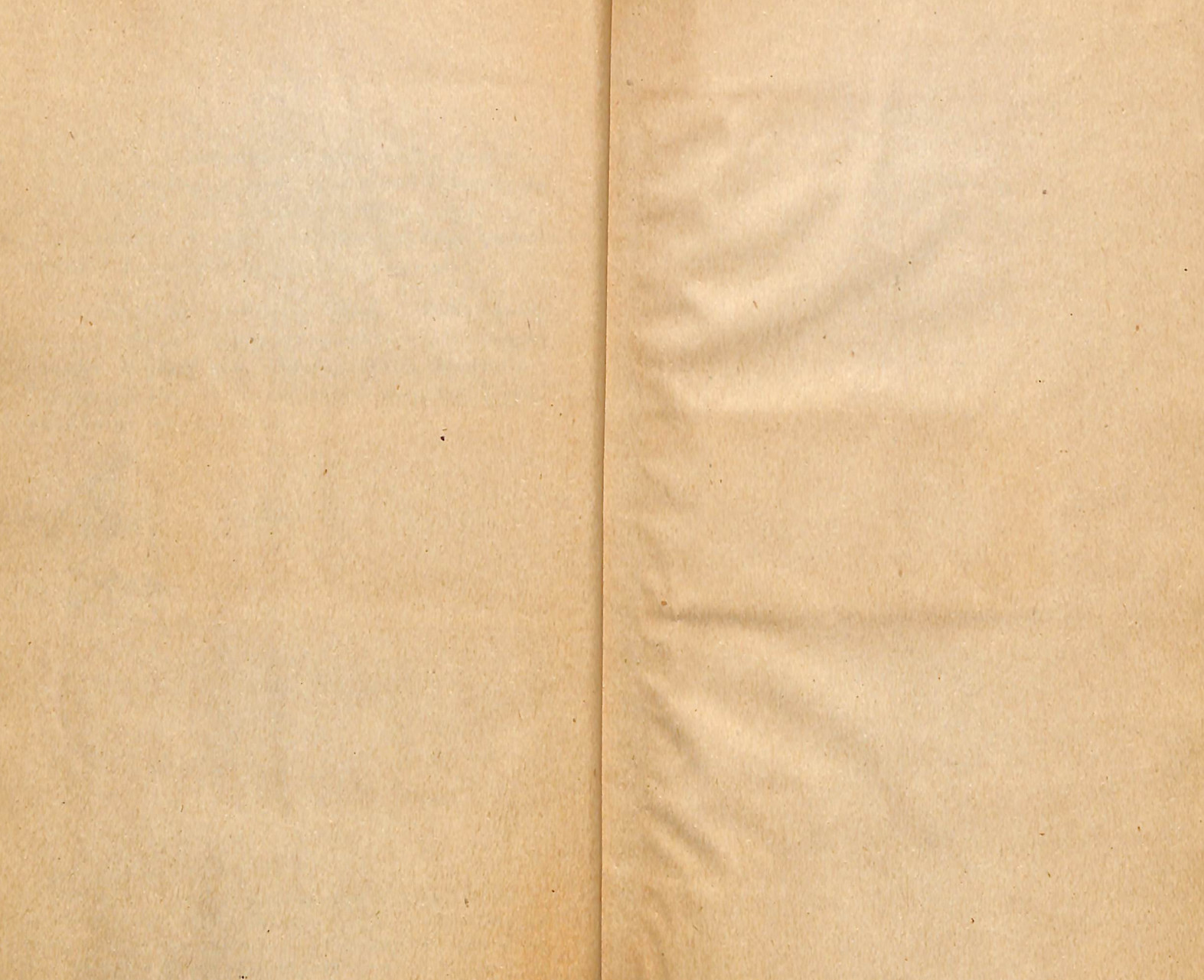
դիւ է միւսին և չի համաձայնում վերադառնալ նրա մօտ.
2, եթէ կինը յամար կերպով հրաժարում է հետեւել իր
ամուսնուն դէպի նրա պաշտօնի և աշխատանքի բնա-
կութեան տեղը. և 3, եթէ ամուսիններից մէկը զատա-
պարտաւ չէ իրաւունքներից զրկելու և աքսորի:

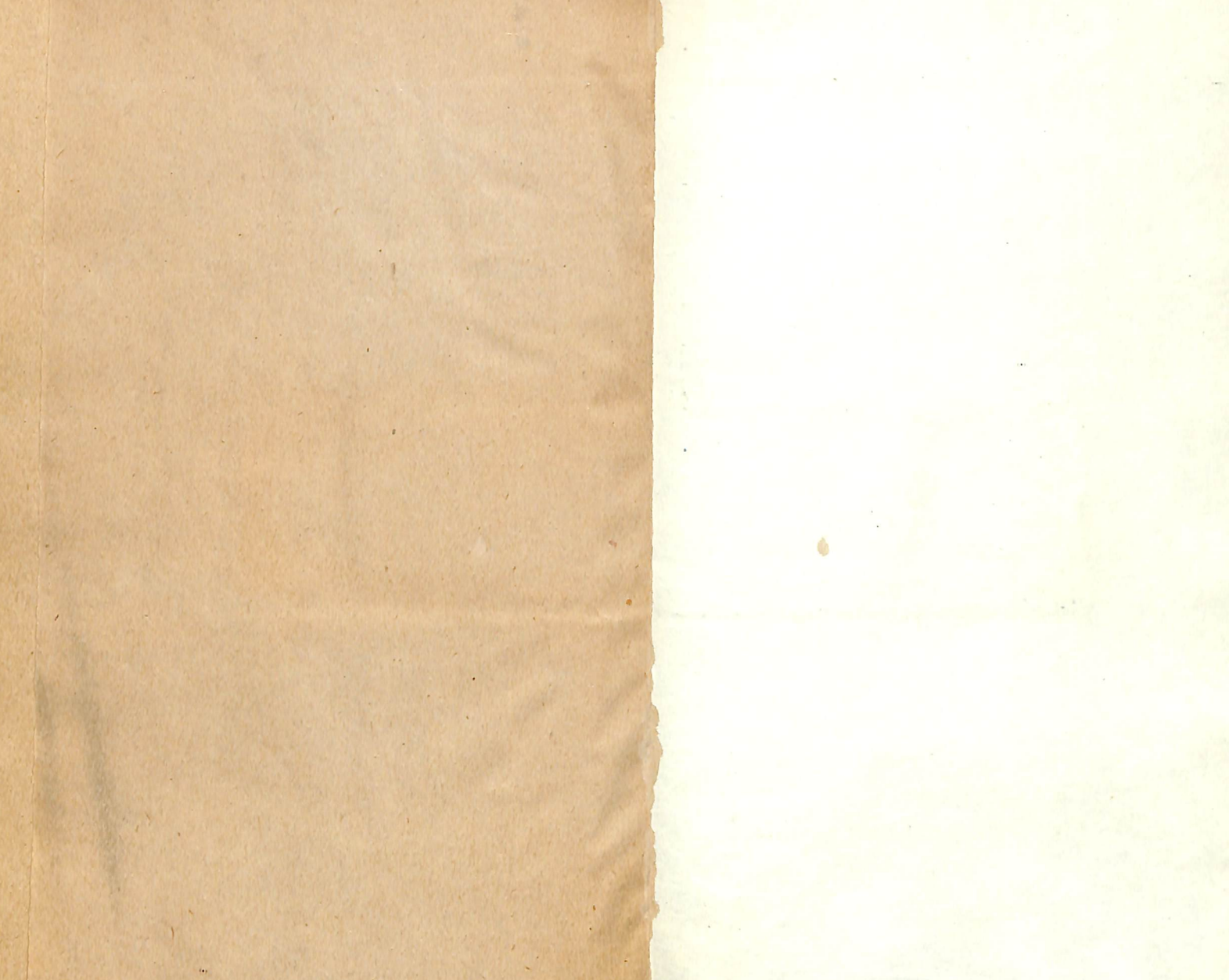
Ամուսնութիւնը լուծիլուց յետոյ, անմեղ կողմը
իրաւունք է ստանում նորից ամուսնանալու, իսկ յանցա-
ւոր կողմին, նայելով նրա յանցաւորութեան աստիճանին,
կամ բոլորովին թոյլ չի տրւում ամուսնանալ, և կամ որոշ՝
ժամանակաւոր պատժից յետոյ¹:

Ժամսթուրիւն.

¹) Քանի դեռ որոշ քաղաքացիական գործեր—ամուսնա-
կան, դատական և այլն եկեղեցու հետ է կապւած, ժողովրդի
մասնակցութիւնն այդ գործերում անհրաժեշտ է, որից պարզ
է, թէ նախադիմ խնդրի սկզբունքային լուծումն չէ առաջար-
կում, այլ ժամանակաւոր կարգաւորումն՝ ժողովրդի լաւն մի-

ՄՄ Հայագիտական գրադարան

MAL011689

